

Emil ili o vaspitanju

Zan Zak Ruso

Pisac: Zan Zak Ruso

Izdavac: Preduzece za udzbenike i
Narodne Republike Srbije
Beograd, 1950

U ovom delu koji cini pet povezanih knjiga, Ruso je opširno izložio svoje misli o problemima vaspitanja. U predgovoru govori da neće biti reči o značaju dobrog vaspitanja, niti će dokazivati da je tadašnje vaspitanje rđavo. On ističe da se zaboravlja najvažnije, a to je veština-obrazovati ljude. Da odrasli ne razumeju decu jer nastoje da vide ono što covek moze da shvati i nauči. U detetu traže coveka, a ne misli se na to sta je ono pre nego što postane covek.

I knjiga

U prvoj knjizi Ruso govori o nužnosti vaspitanja i vrstama vaspitanja, zatim objašnjava kakvo vaspitanje je jedino moguće i korisno, kao i o vaspitnim postupcima sa detetom posle rođenja. Govoreći o vrstama vaspitanja, Ruso tvrdi da vaspitanje dolazi od prirode ili od ljudi ili od stvari. Kako da upotrebimo razvijene sposobnosti i organe je vaspitanje od strane ljudi. Vaspitanje od strane stvari zavisi od nas samo u izvesnom smislu, a vaspitanje od strane ljudi zavisi od nas samo delimično. Sve što se može učiniti trudom i brigom to je da se više ili manje približavamo cilju, ali je i potrebna sreća da bismo to postigli. Kada raspravlja o cilju vaspitanja, Ruso govori o tome da priroda čoveka nalaže cilj vaspitanja. Pre nego što budemo svesni utisaka, znači pre tih promena je ono što Ruso naziva prirodom, ali iz ciljeva da li vaspitati čoveka ili građanina koji su jedni drugima nužno suprotstavljane i kao takve proističu iz dve međusobno suprotne vrste vaspitanja, jedno je javno i zajedničko, drugo je posebno i domaće. Po Rusou treba da ostane prirodno, domaće vaspitanje, za koje moramo poznavati prirodu čoveka. U socijalnom poretku je svako vaspitanje svoje mesto, dok su u prirodnom poretku su svi ljudi jednaki. Pre nego što roditelji detetu odrede poziv, priroda ga poziva u ljudski život. Treba decu osposobljavati da budu spremna da podnose sve nevolje, hladnoću pa najvišu toplotu, kako kaže Ruso. Ruso je protiv povijanja deteta jer smatra da to utiče na ćud i temperament deteta. Prvo što ono oseća svu bol i muke jer ne može pokretati svoje organe. Sa detetom treba postupati tako da na vreme kod njega razvijamo zelju za vlašću. Zato čim se dete rodi treba ga uzeti u svoje ruke i ne ispuštati ga. Govoreći o socijalnim položajima Ruso kaže da čoveka treba vaspitati u skladu sa njegovim socijalnim položajem. Siromahu nije potrebno vaspitanje jer mu same okolnosti daju vaspitanje, da siromah može postati od sebe covek. Zato Ruso i kaže da voli i da je

njegov Emil otmenog porekla. Sa životom nastaju i prepreke, ukoliko majka doji dete, tim bolje, u protivnom treba naći dadilju. Vaspitanje počinje detetovim rođenjem. Pre nego što počne da razume, dete već uči. Pre nego što počne misliti, treba birati predmete koje ćemo mu davati i treba ga navikavati na one užasne predmete. Ruso dalje kaže da samo kretanjem naučimo da izvan nas ima još i drugih stvari i da mi samo vlastitim kretanjem dobijamo predstavu od prostoru, zato dete treba često nositi, voditi unaokolo i premeštati. Njegovi prvi glasovi su jadikovanje i prač. Ono oseća potrebu ali nema snage da je zadovolji. Ruso ovde izlaže i svoja načela:

- 1) treba im pomoći u svemu što im nedostaje
- 2) pomoći detetu u ograničenju svega korisnog
- 3) pažljivo proučiti njihov jezik
- 4) duh ovih propisa proističe iz toga da deci dopustimo više slobode a manje vlasti, da više sama rade a manje traže pomoć od drugih. Detetu ne treba mnogo govoriti, to su za njega nerazumljivi glasovi. Seoska deca treba da nauče da govore jasno i razgovetno, dok deca imućnih roditelja vaspitačici na uho tepaju samoglasnike.

II knjiga

U njoj Ruso daje uputstva kako treba vaspitavati dete kad počne da govori. Kad počne da govori, dete manje plače. Da bi ono bilo otporno na bol ne treba ga mnogo maziti. Kad se udari i zaplače ne treba ga mnogo maziti. Kad se udari i zaplače ne treba mu odmah prilaziti, ako dete vidi da ste hladnokrvni i ono će biti hladnokrvno. Po Rusou postojeće vaspitanje sadašnjost žrtvuje nesigurnu budućnost, godine radosti prođu i u suzama, kaznama, pretnjama i ropstvu. Treba ih naučiti da budu čovečni prema svim uzrastima, prema svemu onome što prirodi nije strano. Za Rusoa najveća mudrost je čovečnost. Ruso navodi da i u strogosti i u blagosti prema deci postoji granica. Sa vaspitanikom treba postupati prema uzrastu. Jedina čovekova osobina je samoljublje, tj. sebičnost koja dolazi iz prirode. Ova osobina je od prirode ravnodušna. Dobra je ili rđava u zavisnosti od njene primene. Prvo, vaspitanje se ne sme svoditi na pouke po istini ili vrlini nego na čuvanje srca od mana i čuvanje duha od zabluda. Kad bi vaspitanika izdvojili od društvenih uticaja do 12. godine on bi bio najpametnije dete. Ruso odlučuje da Emila vaspita na selu. Prva ideja koju on daje Emilu je ideja o svojini. Za Rusoa osnovu mišljenja predstavlja lično iskustvo. On je protiv učenja jezika dece. Rusov Emil će biti sasvim drugaciji: neće imati ni toplu kupku, ni dečja kilica, ni dubak. Emil će često udarati o sto, čim prohoda ići će sam bez ičije pomoći, Ruso će ga voditi na čist vazduh, što više puta padne brže će naučiti da ustaje. Tako će postati gospodar svoje volje. Detetu nikako ne treba dozvoliti da postane tiranin, treba ga navikavati da uvek postigne što želi. Rusov Emil trči bos po sobi, niz stepenište i po vrtu. Treba razvijati i noge i ruke tako da u svakom položaju

zauzima sigurno držanje, treba razviti čulo dodira i čulo vida. Dete treba samo da prosudjuje na osnovu iskustva i da zna da izvodi zaključke.

III knjiga

U trećoj knjizi Ruso izlaže svoje ideje o vaspitanju deteta od dvanaeste godine do mladalačkog doba. Iako je ovo period slabosti ipak rayvitak dečjih snaga premašuje dečje potrebe. Kao čovek ono je vrlo slabo, ali kao dete ono je vrlo jako. U ovim godinama dečjke snage se mnogo brže razvijaju nego li potrebe: njegove želje idu dalje od njegovih ruku. Ovo je veoma bitno životno doba. Taj višak snage Ruso kod Emila usmerava razumno. Emil će taj višak snage sačuvati za budućnost tako što će tu svoju tekovinu staviti u mišiće, glavu. To je vreme rada, nastave i obrazovanja, ali Ruso naglašava da ljudsko znanje ima granica i zato i zato bi trebali da znamo samo ono što je korisno. Ruso traži da ma šta objašnjavali učeniku to moramo i u prirodi pokazati, trazi očiglednost. Dete treba poštediti rečitosti, opisa, figura, poezija. Tako će Rusov Emil dugo ispitivati predmet ne govoreći ništa. Navikao je da razmišlja i da drugima ne dosađuje pitanjima. Iz geografije navodi da Emil prvo treba da nauči to gde se nalazi grad u kome stanuje. Ruso Emilu počinje davati određena znanja iz fizike. Vršeci razne oglede Emil sam dolazi do zaključka. Ruso sa Emilom zajedno stvara, pravi te potrebne stvari za oglede. Ruso Emila navikava da pojave shvata kao činjenice. Jedinu knjigu koju mu dozvoljava je „Robinson Kruso“. Javlja se problem, Emil uči zanat i tako dolazi u kontakt sa drugim ljudima. Kako on još uvek ne razume te odnose od njega Ruso odstranjuje sve pojave o socijalizaciji i socijalnim odnosima. Ruso Emilovu pažnju usmerava prema industriji i mehaničkim veštinama. On tu nabraja više vrsta zanimanja koje ne bi dao Emilu da izučava, jer za Emila želi zanat koji je u isto vreme pristojan i koristan, ali u isto vreme ne želi da Emil bude samo mašina kao što su to bili pojedini radnici. Ruso voli da njegov učenik izabere stolarski zanat. Zato će on zajedno sa Emilom posećivati dva puta nedeljno stolarskog majstora i biti pravi šegrt. Kada Emil postane mladić ne zna baš mnogo, ali ono što zna je njegovo znanje. Rusov cilj je bio da Emila osposobi da stiče znanje, a ne da mu da znanje. Emil poznaje samo fizičke prirodne nauke. Emil je vredan, stidljiv, usmeren, jak, srčan.

IV knjiga

U četvrtoj knjizi Ruso navodi da čovek ipak nije stvoren da uvek, da zauvek ostane u detinjstvu. Iz doba detinjstva čovek izlazi tek onda kada priroda to propiše. Ovaj period prelaska vrši vrlo jak utisak na vaspitanika, dovodi do promene raspoloženja. Ovo je vreme kada Ruso kaže kako dolazi drugo rođenje dece, tj vaspitanika. Emil nije stvoren ni za to da večno vodi samostalan život.

Dolazi vreme da Emil pronađe saputnicu kroz život, tj. ženu. Kao član društva on ima da ispunjava dužnosti prema društvu. Ako je već stvoren da živi sa ljudima on mora ljude i da upozna. Emil ne poznaje čoveka uopšte, ali će zato upoznati čoveka pojedinačno. Zna šta se radi u svetu, ali mora videti kako se živi u njemu. Ruso navodi da će se već zamisliti da će se izazvati njegova pažnja kada se bude opisivala njegova buduća žena – mkeme osobine, tj. svojstva koja Emil treba da voli. Ruso navodi kada bismo onoga koga volimo videli zaista onakvog kakav je on u prirodi, na zemlji nikad ne bi bilo ljubavi.

V knjiga

U ovom delu Ruso govori o Emilu i njegovoj ženi Sofiji i o tome kakva ona treba da bude. Ruso navodi svoju misao da je žena sušta suprotnost muškarcu. Sofija mora imati sve osobine koje spadaju u sastav njene vrste i njenog pola da bi u fizičkom i moralnom pogledu mogla izvršiti svoj zadatak. Ruso ističe potrebu vaspitanja, sličnost između njenog i muškog sveta i utvrđuje da je sa bilo kog gledišta posmatrano razlika za ovo dvoje je vrlo neznatna. Od majke zavisi sastav i konstrukcija dece. Što se tiče vaspitanja žena, Ruso je više za to da one to rade samostalno, što znači da se ne vaspitavaju u uslovima kao muškarci, već u redovnu pripremu za buduću ženu i majku. Sa domaćim životom devojčice se upoznaju već u ranom detinjstvu pomažući majkama u kućnim poslovima. Ruso naglašava da je Sofija buduća Emilova žena, pre svega domaćica i da su ono u šta se ona razume domaći ručni radovi. Sofiji ni jedan ručni rad nije bio nepoznat. Učeći se u mladosti kako se upravlja roditeljskim domom ona se učila kako treba da upravlja svojim budućim sopstvenim domom. Sofija je u roditeljskom domu stalno zapošljena, a misli joj idu suviše daleko. Ruso ženskom vaspitanju ne pridaje veliki značaj, a muškarac je taj koji sve bolje zna, a njegov razum je savršeniji za razmišljanje. Sofija je na kraju dobra domaćica i majka.

Materinska skola

Jon Amos Komenski

Pisac: Jon Amos Komenski

Izdavač: Zavod za udžbenike i
nastavna sredstva Beograd 1946

Znacaj Jana Amosa Komenskog je veoma veliko. On pripada najznačajnijim ličnostima novije pedagogije. Uopštio je naprednu pedagošku misao svoga vremena i tako položio temelje novoj pedagogiji. Njegov pedagoški sistem ima demokratski karakter i izraz je težnji širokih narodnih masa za prosvetom i kulturnim životom. Potrebno je posebno istaknuti njegove ideje o opštem razvoju, obrazovanju i jedinstvenom školskom sistemu, o školi u kojoj će se nastava obavljati na maternjem jeziku. Komenski kao vrhovni poglavar grupe „Češka braća“ nije se oslobodio srednjovekovnog religioznog pogleda na svet. To je sadržano i u njegovom cilju vaspitanja, kao i u određivanju sadržaja nastave. Komenski je posebno značajan i kao osnivač didaktike, pa su mu zasluge na tom području veoma velike. Polazeći od načela usklađivanja sa prirodom, on je zahtevao uvažavanje dečje ličnosti, proučavanje dečje prirodne sklonosti i tszvijanje detetove sposobnosti za učenje. Ukazao je i na važnost interesa pažnje i pamćenja u nastavi. U nastavnom radu zahtevao je lakoću, temeljnost i brzinu učenja, jasnoću i razumljivost sadržaja koji se uče. Mnoga didaktička načela Komenskog su vrednost do današnjih dana. Osim „Velike didaktike“ njegov „Čulni svet u slikama“ je vrlo značajan. To je bio prvi priručnik sa slikama, što je za to vreme bila velika novost, preveden na sve evropske jezike i druge jezike u svetu. On je cenjen u celom svetu, a posebno u svojoj domovini, gde deluje pedagoški institut koji nosi njegovo ime, a istražuje svu veliku baštinu ovog velikog pedagoga. Komenski je koncipirao četiri glavna perioda života i to su: Materinska škola (od 1 do 16 godine); Škola materinskog jezika (6-12 godine); Srednja škola (12-18 godina); Akademsko razdoblje (18-24 godine). Knjiga „Materinska škola“ je izdata 1946. godine. Sastoji se od 11 delova, tj. glava po sledećem rasporedu.

- 1) Da su deca najskupoceniji dar i blago, dostojna najpažljivije nege
- 2) Za šta su roditeljima poverena deca i čemu ih oni trebaju voditi
- 3) Kako bez rukovodstva i vežbanja mladež uopšte ne može da bude
- 4) U čemu se mladež odmah od svog rođenja pomalo vežba
- 5) Kako se mladež u zdravlju svom ima sačuvati i vežbati
- 6) Kako se deca vežbaju u razumu
- 7) Kako se deca vežbaju u aktivnosti i radu
- 8) Kako se deca vežbaju u radu
- 9) Kako da vaspitavamo moral i veštine kod mladeži
- 10) Koliko dugo treba zadržati mladež u materinskoj školi
- 11) Kako roditelji i vaspitači ima da pripreme decu za osnovnu školu

Prva glava

Novi deo obuhvata tvrdnje da je čovek privilegovano biće zbog toga što mu je poklonjen taj dar da rađa decu i ima ih iza sebe kao potomke. „Deca su najskupoceniji dar i blago...“

Tako glasi naslov ovog dela ali pisac u okviru njega govori upravo o tome da se deca ni po čemu ne mogu porediti sa blagom. Blago, zlato i srebro ovog sveta su mrtva skupocena sredstva ljudskog materijalnog bogaćenja, a deca su živahna radost i najveće bogatstvo svakog čoveka. Zlatom i blagom se trguje i ona su u svačijem vlasništvu, a deca su samo naša i uvek će tako ostati. Blago nema nikakvu duhovnu vrednost dok u deci u svakom trenutku možemo pronaći utehu i radost. Zlato se vadi iz zemlje a deca izlaze iz nas i zauvek postaju deo našeg bića. Zato čovek treba biti srećan što je čovek, jer može imati najveće bogatstvo i blago ovoga sveta- a to su deca.

Druga glava

Osnovna obaveza svakog roditelja jeste da brine o svom detetu da li je živo, zdravo, dobro nahranjeno i napojeno, dobro odeveno. Medjutim, ima i veliki broj roditelja koji ostaju na toj „osnovnoj obavezi“. Zato pisac navodi reči Tebanskog, koji upravo govori o ovakvim greškama u vaspitanju: „Kada bih se mogao popeti nekamo, otkud bi me svuda mogli čuti u svetu, vikao bih: o, zašto činite naopako, nerazumni roditelji, krvnici sami svoje dece, prolazna dobra gomilajući, a za dobra razuma ništa ne mariti“! Akcenat u ovom delu je na tome da nije obaveza jednog roditelja da brine samo o osnovnim potrebama svog deteta, već i o razvijanju njegove kulture, razuma, duhovne sposobnosti i radne aktivnosti. Posebno se naglašava da je obaveza svakog roditelja da u vaspitanju svog deteta razvija moralnosti vrlina, znanje jezika i raznih ljudskih umetnosti.

Treća glava

Pojedini roditelji zbog zaposlenja i drugih obaveza ponekad zapostave vaspitanje svoje dece. O tome pisac govori u trećem delu. Zbog ovakvih roditelja nekada su postojali pedagozi čiji je posao zahtevao da čuvaju decu za čije vaspitanje njihovi roditelji nemaju vremena. Pedagog je čuvao decu, bavio se njegovim svestranim razvojem i ovakav vid vaspitanja je predstavljao čin razbibrige i rasonode. Kasnije dolazi doba papstva gde učitelji imaju za pravo da tuku i šibaju decu za načinjene greške. Materinska škola predstavlja vaspitanje u okviru porodice od rođenja do polaska u školu, tačnije od prve do šeste godine života. U narednim delovima ove knjige govoriće se o zadacima i obavezama u materinskoj školi.

Četvrta glava

Zadaci koji se moraju izvršiti u Materinskoj školi predstavljaju polaznu osnovu za dalji razvoj deteta kao i za naredne periode u životu. Kao što je već rečeno, Materinska škola predstavlja vaspitanje u okviru porodice u periodu od rođenja do polaska u školu, gde dete treba da usvoji opšta pravila u ponašanju, kulturi, društvu, učenju i radu. Što se tiče morala i vrlina postavljaju se sledeći zadaci:

- 1) usmerenost
- 2) čistoća
- 3) pažljivost
- 4) poslušnost
- 5) da se dete nauči da uvek govori istinu
- 6) pravednost
- 7) učenje o radu
- 8) ćutati kada treba
- 9) strpljivost
- 10) gotovost na službu starijima
- 11) pristojnost, učtivost
- 12) ozbiljnost gestova i unutrašnje prirode

Takođe, deca ovog uzrasta treba da usvoje određena znanja o nazivima elemenata, nekih biljaka i životinja, da znaju osnovne uloge i nazive svojih organa, kao i osnovne stvari iz određenih oblasti:

- optičke (da dete zna šta je svetlost, a šta dan, određene boje, oblike iz prirode i slično)
- elemente astronomije (šta je sunce, a šta mesec, planete, zvezde i drugo)
- geografije (da dete zna gde živi i gde se od prilike nalazi to mesto, u blizini kog poznatog grada)
- početak hronologije (šta sačinjava sat, šta je dan, a šta noć, sedmica, kada je lepo, a kada je zima)
- istorije
- početak ekonomije
- početak politike (ko je predsednik, koji je njegov posao, šta obavlja sekretar)

Deo koji se tiče razvoja intelektualnih sposobnosti vezuje se za um, i to iz

- dijalektike
- aritmetike
- geometrije
- muzike
- početka zanaštva
- jezik iz oblasti gramatike, retorike, poetike

O svemu ovome opširnije će se govoriti u narednim delovima.

Peta glava

Početak razvijanja svakog deteta počinje u stomaku njegove majke. Zato pisac u ovom delu opisuje kako se jedna majka treba ponašati pre i nakon trudnoće. Tokom trudnoće treba biti mirna, staložena i da je ne potresa svaka sitnica, jer bi u suprotnom i samo dete bilo nervozno i histerično kada se rodi. Takodje, buduća majka ne treba imati poroke kao što su: duvan, alkohol i sl. jer tako i sam plod a ni mleko trudnice neće biti zdravi. Nakon porođaja detetu treba obezbediti njegov kutak, garderobu i hranu. U nastavku ovog dela se govori o tome da postoji veliki broj žena koje se nakon porođaja odriču svog mleka koje je namenjeno za ishranu novorođančadi. Majka se ne treba odricati mleka iz sledećih razloga:

- protivi se prirodi
- škodi deci
- škodi samim majkama
- ruši čestitost i moral

Navodi se par primera gde se ukazuje na to da u zavisnosti od toga čije mleko beba pije, takav će karakter i ono imati sutradan. Postoje dva opravdana razloga za odricanje od mleka:

- 1) da majka boluje od neke bolesti
- 2) da poseduje neko zlo, a neće da ga prenese na dete

Šesta glava

Deca mlađih uzrasta stalno upijaju i kopiraju ponašanja drugih, a kasnije te slike izoštre, uklone loše, a zadrže dobro. Tako deca do šeste godine stiču znanja iz fizike, astronomije, zemljopisa, istorije, ekonomije, politike. Kada neko sa detetom razgovara ono treba yaključiti da li je taj „neko“ ozbiljan u tom razgovoru ili se sa njim šali, koga treba slušati. Dete detetu će više pomoći u samovaspitanju nego bilo ko odrastao. Roditelj je taj koga će dete poslušati ali detetova „srodna duša“ je u njegovom vršnjaku. Ovo je tako zato što deca imaju slična razmišljanja. Medjutim, to ima i lošu stranu, ako je dete neposlušno i nekulturno, a vršnjak počne da ga imitira, šteta je dvostruka.

Sedma glava

Pojedini roditelji smatraju detinjastim i neozbiljnim ako se igraju sa svojom decom. Treba se igrati sa svojom decom, pomagati im pri izradi zadataka jer se deci tako razvija mašta, kreativnost, motorika, ponekad deca imitiraju postupke koji su opasni po njih. Na primer: sečenje hleba, kopaње i zato im treba omogućiti iste predmete u vidu igračaka, koje su bezopasne, upućivati na aktivnosti poput pravljenja kućica jer je besposlica štetna po duh i telo. Ukoliko se dete navikne na

konstantnu aktivnost i rad, ostaće mu ta navika u daljem životu, što je dobra osobina svakog čoveka. U drugoj i trećoj godini života razvijaju se mehanička svojstva, dete je samo po sebi aktivno, trči, skače, okreće se, igra se... Tada treba raditi sa detetom i ispravno mu pokazivati kako se i šta postiže da bi se motorika pravilno odvijala.

Osma glava

Prva godina života – izgovaraju se prvi glasovi. U drugoj godini reči postaju formulisane. Dete treba da izgovara složenija slova. U četvrtoj godini treba vežbati pravilan naglasak. U petoj i šestoj godini treba postavljati pitanja i zahtevati odgovore uz oštri izgovor. Od prve do šeste godine se razvijaju gestovi i mimika. Javlja se osećaj za poeziju.

Deveta glava

Decu izvodimo na pravi put:

1. dajemo neprestani dobri primer
2. blagovremeno i oprezno upućujemo
3. umereno disciplinujemo

Kada dete pogreši treba upotrebljavati kazne kao što su grdnje, opomene, a kada dete ispravi grešku onda ga pohvalu.

Detetu ne treba pokazivati preveliku ljubav jer nije dobro, i ne dopuštati mu da uradi sve što želi jer će biti slobodno u svemu što hoće da uradi i uradiće nešto što ne bi trebalo. Pisac navodi kako deca treba redom i postepeno da vežbaju:

- usmerenost
- čistoća i urednost
- obraćanje pažnje na starije
- poslušnost
- učiti dete da uvek govori istinu
- ne krasti
- ne dozvoliti besposlicu
- ćuti kada je vreme
- strpljivost
- poslušnost
- ozbiljnost
- usmerenost

Deseta glava

Deca bi trebala da u Materinskoj školi ostanu do šeste godine, zatim se predaju učitelju na obrazovanje ali i dalje ostaju u okviru porodice da grade svoju kulturu i vaspitanje.

Pisac tvrdi da kao što jedna šljiva rodi ranije a druga kasnije, tako i deca – jedno ranije usvoji sve norme ponašanja pre polaska u školu, a drugo kasnije. Deca koja su ranije sazrela za polazak u školu sve što nauče brzo će zaboraviti jer su svakako, neozbiljnija od ostalih u razredu. Deca koja kasnije sazru i krenu da pohađaju nastavu godinu dana kasnije, predavanja im neće biti toliko interesantna.

Jedanaesta glava

U velikoj meri zavisi kako će se dete ponašati u školi i kakav će stav zauzeti o njoj od toga kakva je slika stvorena u njegovoj svesti. Neki roditelji naplaše dete školom govoreći: „ne budeš li dobar poslaću te u školu pa ćete tamo učitelj istući“ što u detetu probudi paniku. Ispravni postupci roditelja:

- da se raduju školi
- lepo je ići u školu
- hvaliti učitelja

Takođe, treba postavljati pitanja deci: „je li da da ćeš slušati učitelja u školi“ , a kada dete odgovori da hoće treba mu reći da će ga učitelj nagraditi.

Kako bismo probudili motivaciju za učenjem i poslušnošću, treba reći detetu da će ga učitelj odlično oceniti.

Smatram da je ova knjiga veoma poučna. Veoma mi se dopalo to što je za svaku godinu života (do 6. godine) objašnjeno šta treba, a šta ne treba raditi u vaspitanju. Knjiga „Materinska škola“ mi se jako svidela i sigurno ću većinu saveta iz nje primeniti u praksi

Novi Samerhil

Aleksander Saterlend Nil
Pisac: Aleksander Saterlend Nil
Izdavač: izdavačko preduzeće
„Kairos“ Sremski Karlovci

Nil je sa trideset sedam godina osnovao školu Samerhil. Svojim knjigama o obrazovanju u Engleskoj je stekao reputaciju radikalnog prosvetnog teoretičara. Izdvajao se po tome što je više bio zaokupljen psihologijom nego obrazovanjem. Samerhil je na početku bio eksperimentalna škola, ali više nije jer je dokazano da je sloboda moguća. Deca koja dolaze u školu imaju između pet i dvanaest godina. U vreme osnivanja škole Nil je Samerhil shvatio kao terapeutsku školu za problematičnu decu (mlade palikuće, lopove, lažove). Samerhil se prilagođava detetu, a ne obrnuto. Seci se dopušta da budu ono što jesu, jer se veruje u dečju dobrotu. Cilj koji se postavlja u Samerhilu jeste da se period detinjstva i rane mladosti iskoristi za potpuno emocionalno sazrevanje i razvoj ličnosti, jer je Nil smatrao da će deca kada budu potpuno emocionalno sazrela biti motivisana da uče. Nil naglašava da je odsustvo straha od autoriteta jedna od najlepših stvari koja može da se dogodi u detinjstvu. Knjiga „Novi Samerhil“ je podeljena u dva dela: prvi i drugi. U prvi deo spadaju sledeće celine:

- Uvod
- Gruba skica Samerhila
- Školske sednice
- Samoupravljanje
- Igra i samoregulacija
- Rad i iskrenost
- Problematična deca
- Još ponešto o problematičnoj deci
- Privatni časovi
- Zdravstvene teme
- Seks i koedukacija
- Pozorište i muzika
- Učitelj i podučavanje
- Samerhilsko osoblje
- Verska sloboda
- Bivši samerhilski učenici
- Naši inspektori
- Budućnost Samerhila

Drugi deo obuhvata sledeće

- Dečaštvo u Škodskoj
- Radna mladost
- Studentski zivot
- Profesija
- Vojska
- Upravnik škole
- Junaci i izvori
- Homer Lejn
- Vilhem Rajh
- Ljubavi i ljubljenje
- Druge škole
- Nedavne promene
- Širom sveta
- Završna reč

Samerhil je progresivna koedukativna škola sa internatom. Osnivač ove škole je Nil i osnovao ju je 1921. godine kao što je već rečeno. Nil za ovu školu govori da je slobodna, što opisuje kao ličnu slobodu dece pod školskim krovom. Samerhil je na prvom mestu škola koja pruža mogućnost deci da otkriju sebe, razumeju sopstveni identitet i otkriju sopstvena interesovanja pod okriljem samoupravljanja i u demokratskoj sredini. Postoje dve karakteristike Samerhila za koje ljudi smatraju da su zaista neobične. Predavanja nisu obavezna i zavisi samo od učenika da li će i kojim predavanjima prisustvovati. Predavanja i nastavnici su dostupni u periodu kada je po rasporedu predviđeno. Ova neuobičajena praksa koju Samerhil sprovodi daje deci mogućnost da biraju svoj put, pritom pronalazeći sopstvena interesovanja, motivaciju i identitet. Mnogi ljudi pretpostavljaju da ni jedno dete ne bi prisustvovalo predavanju a da to nije prisiljeno. U Samerhilu se retko dešava da dete ne prati ni jedno predavanje.

Posle početnog „šoka“ koji sloboda pruža, deca se ubrzo „hlade“ i počinju usmeravati svoja interesovanja. Druga neobična karakteristika Samerhila su školski sastanci na kojima se menjaju ili kreiraju zakoni škole. Ovi zakoni predstavljaju pravila škole koja se izglasavaju većinom učesnika sastanka. Učesnici mogu biti učenici ili osoblje škole. I jedni i drugi imaju jednako pravo glasa i vrednost. Dve navedene karakteristike Samerhila su centralne ali se u njima ne sagledava esencijalni deo prirode škole. Opisi tipa „škola u kojoj deca rade šta hoće“ prosto ne odgovaraju stvarnosti. Ono što se navedenim opaskama ne uzima kao predmet razmatranja je da Samerhil predstavlja zajednicu. Većina od 100 članova zajednice su deca, te je podučavanje sastavni deo Samerhila, ali ne i najvažniji. Najvažniji deo je kreiranje i održavanje sredine u kojoj svi članovi zajednice mogu da uživaju u harmoniji i skladnim odnosima zadržavajući svoju ličnu slobodu. Atmosfera koja se u zajednici javlja je veoma dobra. Da bi čitava ideja opstala ona mora biti takva. Kada god i gde god 100 ljudi živi u određenoj

sredini a pritom im se putevi i životi prepliću oko pola godine, da bi opstali moraju stvoriti neraskidive socijalne veze i odnose. Samerhil ih uslovljava na to samom činjenicom da svi predstavljaju jednake članove zajednice. Svi su identično tretirani kao ravnopravni članovi škole: učitelji, starija deca škole, mlađa deca, što utiče na njihovu međusobnu interakciju. Sama ta jednakost stvara svest u svakom od njih da ne mogu opstati u hijerarhiji već samo u prijateljskim odnosima. Svi znaju da na primer član osoblja škole ne može sprovesti sankciju protiv učenika i obrnuto. Učitelj može predstaviti slučaj protiv učenika, ali sama odluka ne zavisi od relativnog statusa učenika. Ovde svi imaju isti tretman i status. U Samerhilu se vodi računa o željama i interesima učenika. Njihova volja je da li će i kojim predavanjima prisustvovati čime se ujedno i opredeljuju za onu oblast koja im najviše „leži“. Nil smatra da učenika ne treba prisiljavati na aktivnost, već da sami izaberu sudbinu. Ukoliko je rođen da bude doktor- biće, ukoliko je rođen da postane perač ulica- biće. Poruka je : „bolje biti srećan perač ulica nego ogorčeni doktor“. Bolje obavljati posao s ljubavlju nego zbog primoravanja. Po piscu strah od profesora je nepotreban. Učenici koji steknu poverenju u nastavnika priznaće svoje greške kao drugu. Npr: kada bi neki učenik razbio prozor i priznao Nilu, on bi bez galame rekao da to mora da se namesti. Nil je bio popustljiv prema učenicima, npr. : deca su se na spratu tukla jastucima, Nil je čuo i krenuo prema njima, zaustavili su se na trenutak rekavši:“ ma to je samo Nil“ nastavivši. Učenici su se zaustavili jer su mislili da dolazi dežurni učenik, njihov vršnjak. Norme i pravila su se poštovali. Prostorije za slikanje i rad sa drvetom su otvorene od 09:30h do ručka i od 16:00h do večere. Otvorene su za učenike koji slikaju pod nadzorom učitelja. Doručak je od 08:00h do 08:45h. Učenici moraju biti spremni do 08:30h inače mogu biti kažnjeni. Moguće kazne su: vraćanje na kraj reda za doručak ili prinudni rad. Časovi počinju u 09:30h. Časovi su organizovani u skladu sa željama učenika. Posle časova početnog semestra učenici se prijavljuju koje predmete će pohađati u narednom semestru. Raspored se kreira na način da odgovara svakom učeniku pojedinačno. Učenicima se daje prazan raspored časova u koji oni kasnije upisuju termine održavanja i menja se svakog semestra. Cilj ovoga je da učenici uče ono što žele. On vodi dobroj organizaciji vremena sa završetkom predavanja u 13:10h. Zvono označava početak i kraj časova. Profesor vodi registar. Škola ne šalje izveštaje roditeljima ako oni ne traže i samo uz saglasnost deteta. Prednost internatskih škola je da deca žive zajedno, stvara se osećaj zajedništva, pomaganja. Na sednicama se retko pominje nastava. O problemima se odlučuje subotom uveče. Svi imaju pravo na jedan glas koji je jednak sa glasom sedmogodišnjeg deteta, raspravljalo se o društvenim posledicama zajednice, bitan je duh zajednice. Aspekti škole koji ne spadaju pod samoupravljanje su: zapošljavanje nastavnika, pitanja vezana za ishranu, zdravlje, izgled soba. Na opštim sednicama se raspravljalo o sankcijama, deca propisuju pravila. Za neke prekršaje sledi automatska kazna, a za neke se odlučuje glasanjem. Kazne su novčane: ne dobija se džeparac, ne ide se u bioskop. Tipične kazne su npr: tri devojčice uznemiravaju drugu decu dok spavaju, kazna je da idu

u krevet sat vremena pre svih. Učeničke kazne su mnogo strožije. Samoupravljanje slobodnoj deci proširuje vidike. U Samerhilu nije najvažnija igra. Nilu je najprihvatljivija teorija ona kojoj se kroz igru vežbaju aktivnosti za budućnost. Detinjstvo treba da bude srećno doba. Kod dece mašta i stvarnost su povezani, ali Nil nije uspeo da ih razgraniči. Deci treba dati slobodu u pogledu igre. Ne pokazivati im kako igračka funkcioniše. Roditelji često uskraćuju igru deci zaboravljajući koliko je ona značajna. Celokupna ideja Samerhila je da se detetu da potpuna sloboda da proživi svoje prirodne interese. Čovekov karakter se može oblikovati čto je tragedija jer roditelji koji su loši mogu uništiti svoje dete. Deci je potrebno omogućiti da budu iskrena. U deci nema sklonosti ka zlu, kada je ego zadovoljen ono izražava ljubav. Lek za dečiju delikvenciju je pružanje ljubavi u ranom detinjstvu. U slobodnim uslovima deca ne lažu, psovanje je dozvoljeno. Postoje tri vrste psovki:

1. na temu seksa
2. na temu vere
3. na temu izmeta

Dve vrste krađa postoje:

❖ kada krade normalno dete i kada krade neurotično dete

Normalno krade zbog avanture, dokazivanja, hrabrosti. Neurotično želi da ukrade ljubav koja mu je uskraćena.

Nil je držao takozvane „privatne časove“ zbog potreba psihološke pažnje i da bi se deca lakše uklopila. Da bi ostvario komunikaciju koristio je cigaretu, npr. Pozvao je četrnaestogodišnjeg dečaka i ponudio mu cigaretu. Dečak: „hvala gospodine, ne pušim.“ Nil kroz osmeh: „ma uzmi jednu, lažovčino“. Odmah se poslužio. Nilov metod je bio uspešan i davao zavidne rezultate. Nije bilo bolesne dece, i najmladje dete bira šta će jesti. Ako se dete razboli, lečiće ga po savetu roditelja. Devojčice vode više računa o higijena ali su im sobe podjednako uredne jer neuredna osoba može imati i neuredan um. 60% dece su nepušači, alkohol nije dozvoljen. Najteži zadatak je da se ispravi slika o seksu. Dobri učitelji se radjaju. Bivši učenici se Nila sa radošću sećaju, i rado bi se vratili jer tamo provode najlepše dane, to je rekao diplomirani ekonomista. Medjutim, pisac kaže da je tamo monotono, a najsrećniji dan mu je kada bi ga vodili na izlet. Taj dan bi mu bio jednak raj, a sutra već paklu jer je znao da mora čekati čitavu godinu do sledećeg izleta. Kao dečak je išao sa bratom da krade ptičja jaja iz gnezda i pričao je da ga je šumar istukao, što je neistina.

Opravdana krađa bila je krađa jagoda zbog siromaštva, a kao drugi izvor prihoda bila je očeva učiteljska plata. Nil se njegovog oca veoma plašio, osećao se kao jedino odbačeno dete. Radivši kao učitelj u školi u blizini kuće njegov otac nikada nije razumeo ljudski um. Cenio je učenike koji dobro uče, Nilu učenje nije išlo od ruke. Isprobao je razne poslove ali se uvek vraćao sa neuspehom, dok nije postao asistent u školi svog oca. Shvatio je da je rođen za taj posao. Upisao je studije, završio ih uspešno, napredovao je, a vrhunac njegovog uspeha je podignut Samerhil.

*****Nastava i vaspitanje*****

Časopis za pedagošku teoriju i praksu

Godina: LII; Broj: 314-315; Godišnji broj: 4-5

Strana: 317-516

Beograd, 2004.

Ocene i prikazi

Vladimir Džinović
Institut za pedagoška
istraživanja Beograd

Prikaz dela:
Primljeno: 28.XII 2004

Moralnim vaspitanjem do moralnog razvoja

Ljiljana Momčilović
Moralni razvoj i moralno vaspitanje

490.-493.str.

Monografija prof. Dr Ljiljane Momčilović „Moralni razvoj i moralno vaspitanje“, suočava savremeno doba sa drugim vrednostima, što daje veliki doprinos psihologiji morala i pedagogiji moralnog vaspitanja.

Na početku, autorka se bavi kognitivno-razvojnim shvatanjem i njegovom pristupu moralnosti. Ona ističe da moralno mišljenje leži u osnovi moralnog razvoja i ponašanja, odnosno da se moralno mišljenje razvija sa uzrastom. Moralno mišljenje prolazi kroz različite stadijume koji imaju svoje različite „forme“. Sve promene koje se dešavaju uslovljene su socijalnom interakcijom u kojoj dete stalno učestvuje.

Kognitivno-razvojni pristup ističe i bitnost logičkog razvoja kroz različite logičke situacije. Logički razvoj jeste neophodan, ali ne i dovoljan uslov razvoja moralnog mišljenja.

Zatim autorka ističe teorije moralnog razvoja dva istaknuta predstavnika kognitivno-razvojnog pristupa, Žana Pijažea i Lorenasa Kolberta.

❖ Pijaže razlikuje dve vrste moralnosti:

1. Heteronomna- koja traje od 7-8. god. života i odlikuje se takozvanim moralom autoriteta, moralnim realizmom i objektivnim shvatanjem odgovornosti.
2. Autonomna- je razvijeniji tip moralnog rasuđivanja koji se javlja oko 10. god. i karakteriše je uzrasna povezanost sa doživljajem pravednosti.

❖ Što se tiče Kalberga, on je nastavio i produžio Pijažeov rad. On je, analizirajući odgovore ispitanika otkrio šest stadijuma u razvoju moralnog rasuđivanja, a potom ih svrstao u tri nivoa:

- prekonvencionalni
 - konvencionalni
 - postkonvencionalni
- Prekonvencionalna osoba doživljava pravila društva kao višu silu autoriteta
 - Konvencionalna osoba poistovećuje se sa društvenim normama.
 - Postkonvencionalna osoba izgrađuje sopstven vrednosni sistem.

Kalberg utvrđuje i neke opšte karakteristike stadijuma, a to su: stadijumi koji predstavljaju organizovane sisteme mišljenja, zatim ti sistemi su hijerarški integrisani i tokom razvoja oni se ponavljaju nepromenljivim redosledom.

Dr Ljiljana prikazuje cilj moralnog vaspitanja na osnovu Kalbergove ideje kao podsticajne, prelaska detetovog rasuđivanja na viši nivo. Kalberg govori i o povezivanju moralnih dilema sa svakodnevnim školskim životom kako bi škole doprinele moralnom razvoju učenika.

Dr Ljiljana navodi i nekoliko kritičara Kalbergove teorije moralnog razvoja koji na različite načine govore o ovoj teoriji i daju svoje sudove i zaključke.

Na kraju svoje knjige „Moralno razvoj i moralno vaspitanje“, autorka navodi konkretne primere moralnih dilema o kojima nastavnici treba da razgovaraju sa učenicima. Ona takođe navodi i konkretnija uputstva nastavnicima kako da sprovedu diskusiju sa učenicima, predlaže određene strategije i sugeriše na neka pitanja u vezi sa konkretnim sadržajem moralne dileme.

*****Pedagoška stvarnost*****

Časopis za školska i kulturno-prosvetna pitanja

Godina: LII; Broj: 7-8 Novi Sad 2008

Nasilje među adolescentima

Dr Olivera Knežević – Florić
Univerzitet u Novom Sadu,
Filozofski fakultet, str. 658-669

O agresivnom i nasilničkom ponašanju

Agresivno ponašanje obuhvata široki spektar specifičnih ponašanja čije je zajedničko obeležje nanošenje štete ili povrede drugim osobama, ili stvarima, kao i sama namera da se nanese šteta. Razlikuju se tri vrste agresije: fizička, psihološka i socijalna.

- Fizičko agresivno ponašanje podrazumeva sve vrste udaraca, namerno guranje, razbijanje i slično.
- Psihološko agresivno ponašanje uključuje verbalne uvrede, ponižavanje, ucene, pretnje, odbacivanje.

Ove dve vrste agresije se ubrajaju u direktne oblike agresivnosti, jer se žrtvi nanosi povreda u direktnom kontaktu.

- Socijalna agresija podrazumeva nanošennje štete posredno, ugrožavanjem njenih socijalnih odnosa i ponašanja kao što su širenje glasina, narušavanje tuđeg ugleda, isključivanje iz grupe vršnjaka i slično. Drugačije se naziva indirektnom agresijom. Najnovija istraživanja pokazuju da su dečaci agresivniji od devojčica u direktnoj agresiji, dok su devojčice agresivnije kad je reč o indirektnoj agresiji.

U osnovi nasilničkog ponašanja je agresija, ali se o nasilništvu može govoriti tek onda kada neka osoba svoju agresiju stalno primenjuje kako bi ostvarila moć i dominaciju nad drugom osobom.

Agresivno ponašanje je motivisano osećanjem ljutnje i besa još od najranijeg detinjstva. Stoga, M. Žužul izdvaja četiri oblika dečje agresivnosti:

- Instrumentalna ili specifična agresija, usmerena na dobijanje ili zadržavanje određenih predmeta ili pozicije;
- Hostilna ili „zadirkujuća“ agresija, sumerena na provociranje i izazivanje ljutnje kod drugih osoba;
- Defanzivna ili reaktivna agresija, izazvana aktivnostima drugih;
- Agresivna igra, koja nanosi povrede drugima, a nastala je od fizičke igre.

Nasilje među vršnjacima

To je pojava sa istorijskom dimenzijom. Nasilje je svesna, željena i namerna neprijateljska aktivnost čija je svrha povrediti. Nasilje sadrži četiri osnovna elementa:

- Neravnoteža moći - nasilnik može biti stariji, jači, popularniji;
- Namera povređivanja - nasilnik želi da nanese neku vrstu bola;
- Pretnja ponovnom agresijom - i nasilnik i žrtva znaju da će se nasilje ponoviti;
- Prestrašenost – javlja se kao rezultat sistemskog nasilja koje se koristi u cilju zastrašivanja drugih i održavanja dominacije. Strah je sam cilj.

Naučni podaci, za sada, ne potvrđuju tezu da se nasilnici rađaju kao nasilnici. Iz pedagoškog ugla nasilnici uče kako da to postignu.

Svi nasilnici, adolescenti imaju zajedničke karakteristike:

- Imaju potrebu za dominacijom nad drugima
- Fokusirani su samo na svoje želje, potrebe i zadovoljstva (potrebe i želje drugih se zanemaruju)
- Primjenjuju nasilje nad drugom decom, kada odrasi nisu više u blizini
- Projektuju vlastite nedostatke na svoje mete putem okrivljivanja i lažnih optužbi
- Odbacuju preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje
- Gladni su pažnje

Nasilje među vršnjacima nije posledica ljutnje ili konflikta, ono je posledica prezira i mržnje. Psihološki momenti projektovani u osećaj prezira su pravo na nasilje, netolerantnost prema različitostima, sloboda isključivanja.

Nasilje je arogancija na decu. Deca ili mladi koji se nasilnički ponašaju žele da izgledaju superiorno, što je često maska kojom prikrivaju bol i osećajne prilagođenosti.

Žrtve nasilja mogu biti:

- Dete koje je novo u školi
- Dete koje je već bilo povređeno, ekstremno osetljivo
- Siromašna, ili deca iz porodica boljeg ekonomskog statusa
- Uspešno ili talentovano dete
- Dete sa invaliditetom
- Dete sa nekim fizičkim obeležjem (debelo, mršavo...)
- Sramežljivo, povučeno, tiho i osetljivo dete.

O metodama nasilja među adolescentkinjama

Devojčice od ranog uzrasta dobijaju poruke i uputstva o tome kako bi trebale da se ponašaju i od njih se očekuje da budu prihvaćene.

Biti „dobra devojčica“ više znači biti dobra prema drugima, nego biti pametna, efikasna i iskrena. „Dobra devojčica“ je ona koja nema negativnih misli i emocija, ona govori tiho i smireno, uvek je ljubazna, nikad zlobna. Od njih se ne

očekuje da ispoljavaju negativne emocije. Agresija narušava ideal koji devojčice žele da ostvare, biti dobra, fina ili draga devojčica znači ne biti u sukobu.

Najčešća mesta vršnjačkog nasilja su hodnici i prostorije u školi, put do škole i školsko dvorište, ali i učionica kada nema nastavnika.

Australijska autorka B. Liski identifikovala je sedam metoda ili oblika nasilja prisutnim među adolescentkinjama: širenje glasina, pisanje zlobnih poruka, pričanje izmišljenih priča, pričanje ružnih stvari iza leđa, ogovaranje, namerno nepozivanje na rođendane i druge zabave. Navedene metode primenjuju se sa ciljem namernog povređivanja žrtve.